

Sandra Wajchman-Świtalska, Roman Jaszczak

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, e-mail: sandra.switalska@up.poznan.pl,

e-mail: romanj@up.poznan.pl

OCHRONA PRZYRODY W LASACH MIEJSKICH POZNANIA

NATURE CONSERVATION IN URBAN FORESTS OF POZNAŃ

Słowa kluczowe: lasy miejskie, ochrona przyrody, Poznań

Key words: urban forests, nature conservation, Poznań

Abstract. The aim of this paper is to present the specificity of nature conservation in the area of urban forests on the example of the city of Poznań. The article presents the basic legal acts in force in Poland which relate to the nature conservation. The authors present recommendations concerning the nature protection within the urban forests that are currently in force in Poznań.

WSTĘP

Obecnie przy wzrastającym zapotrzebowaniu na społeczne, w tym rekreacyjne funkcje lasu [Hunter 2001, Paschalis-Jakubowicz 2004, 2005], uzasadnione jest zwrócenie uwagi na pogodzenie i dostosowanie ochrony przyrody do użytkowania środowiska leśnego, uwzględniając lasy szczególnie narażone na presję człowieka, czyli położone na terenie miast.

Lasy położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców na podstawie Rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej uznane zostały za lasy ochronne. Do tej kategorii zaliczono także równie intensywnie wykorzystywane przez społeczeństwo lasy uzdrowiskowe położone w strefach określonych w statutach uzdrowisk oraz lasy w strefach ochronnych wokół sanatoriów w promieniu nie przekraczającym 1000 metrów od sanatorium.

Zasady ochrony przyrody w lasach miejskich regulowane są przez podstawowe akty prawne z tej dziedziny, tj. Ustawę o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.) i Ustawę o lasach z dnia 28 września 1991 roku (Dz. U. 2011 Nr 12, poz. 59 z późn. zm.). Do pozostałych aktów prawnych regulujących ochronę przyrody na obszarach leśnych (w tym

w lasach miejskich) należą: Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 5 stycznia 2012 r. w sprawie ochrony gatunkowej roślin [Dz.U. 2012 nr 0 poz. 81], Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną [Dz. U. Nr 168, poz. 1765], Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 r. w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt [Dz.U. 2011 nr 237 poz. 1419, Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie siedlisk przyrodniczych oraz gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty, a także kryteriów wyboru obszarów kwalifikujących się do uznania lub wyznaczenia jako obszary Natura 2000 [Dz. U. Nr 77, poz. 510], Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych [Dz. U. Nr 1995.16.78 z późn. zm.], Ustawa z dnia 13 października 1995r. Prawo Łowieckie [Dz.U. 1995 nr 147 poz. 713z późn. zm.], Ustawa z dnia 6 lipca 2001 r. o zachowaniu narodowego charakteru strategicznych zasobów naturalnych kraju [Dz.U. 2001 nr 97 poz. 1051 z późn. zm.]. Poza aktami prawnymi obowiązującymi w Polsce prowadzenie ochrony przyrody w lasach miejskich oparte jest także o zapisy konwencji i dyrektyw prawa międzynarodowego, są nimi: Konwencja z Rio de Janeiro o różnorodności biologicznej przyjęta 5.06.1992r [Dz. U. Nr 2002.184.1532. z późn. zm.], Konwencja Ramsarska o obszarach wodno-błotnych mających znaczenie międzynarodowe, zwłaszcza, jako środowisko życiowe ptactwa wodnego sporządzona 2.02.1971r., weszła w życie 21.12.1975r. [Dz. U. Nr 1978.7.24-25. z późn. zm.], Konwencja Bońska o ochronie gatunków wędrownych dzikich zwierząt, sporządzona 29.06.1979r. w Bonn [Dz. U. Nr 2003.2.17. z późn. zm.], Konwencja Berneńska o ochronie gatunków dzikiej flory i fauny europejskiej oraz ich siedlisk sporządzona 19.09.1979r. w Bernie [Dz. U. Nr 1996.58.263-264. z późn. zm.], Konwencja Waszyngtońska o międzynarodowym handlu dzikimi zwierzętami i roślinami gatunków zagrożonych wyginięciem [Dz.U. Nr 2004.112.1183 z późn. zm.], Europejska Konwencja Krajobrazowa [Dz. U. Nr 2006.14.98-99 z późn. zm.], Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Do katalogu aktów prawnych mających wpływ na kształtowanie ochrony przyrody w lasach miejskich należy dołączyć jeszcze odpowiednie polityki i strategie.

Prace związane z gospodarką leśną na terenie lasów miejskich w skali kraju prowadzone są zgodnie z następującymi dokumentami: Ustawą o lasach z dnia 28 września 1991 r. (Dz. U. 2011 Nr 12, poz. 59 z późn. zm.), Ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.), Ustawą o planowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. (z późn. zm.), Ustawą o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z dnia 3 października 2008 r. (z późn. zm.) oraz odpowiednimi rozporządzeniami,

wytycznymi podjętymi na Komisji Założeń Planu, jak również z Instrukcją urządzania lasu z 2011 r., Zasadami hodowli lasu z 2011 r., Instrukcją ochrony lasu z 2011 r., Instrukcją ochrony przeciwpożarowej z 2011 r.

Lasy miejskie w Poznaniu w porównaniu z pozostałymi kompleksami lasów tej formy własności w Polsce wyróżnia fakt, iż od 2012 r. funkcjonują w oparciu o wytyczne opracowane specjalnie dla tych lasów, które w sposobie gospodarowania wskazują na wyraźnie odmienny charakter tych lasów od lasów należących do PGL Lasy Państwowe. Dokument podkreśla pozaprodukcyjne (społeczne) funkcje lasu, które są podstawowymi w przypadku lasów miejskich. „Wytyczne dotyczące gospodarowania lasami komunalnymi miasta Poznania” stanowią Załącznik do zarządzenia Nr 183/2012/P Prezydenta Miasta Poznania z dnia 19.03.2012 roku.

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTU BADAŃ

Lasy miejskie Poznania są w większości własnością Miasta Poznania, a ich administratorem jest Zakład Lasów Poznańskich, który jest samorządowym zakładem budżetowym, powołanym uchwałą Nr LXXX/1226/V/2010 Rady Miasta Poznania z dnia 9 listopada 2010 r. w sprawie reorganizacji Zarządu Zieleni Miejskiej w Poznaniu oraz utworzenia zakładu budżetowego pod nazwą Zakład Lasów Poznańskich. Obiekt położony jest w całości w granicach administracyjnych miasta Poznania.

Tradycje związane z zarządzaniem lasami miejskimi w Poznaniu sięgają 1834 r., wówczas nadzór nad nimi objęło Towarzystwo Upiększania Miasta. Następnie zajmowały się nimi różne instytucje:

- od 1898 r. do wybuchu II wojny światowej Zarząd Ogrodów Miejskich (przekształcony w Dyрекcję Ogrodów Miejskich);
- Oddział Zieleni i Ogrodów Miejskich przy Zarządzie Miejskim (1945) przekształcony w 1946 r. na Wydział Ogrodów i Lasów Miejskich;
- od 1950 r. Zarząd Zieleni Miejskiej, z którego w 1956 roku wydzielono Oddział Lasów Komunalnych działający początkowo przy wymienionym Zarządzie, a następnie przekształcono go w samodzielną jednostkę pod nazwą Zarząd Lasów Komunalnych;
- na początku 1956 roku Oddział Lasów Komunalnych został przekształcony w samodzielną jednostkę: Zarząd Lasów Komunalnych, a Zarząd Zieleni Miejskiej w Miejskie Przedsiębiorstwo Zieleni;
- w 1974 roku powołano Zarząd Zieleni Miejskiej, w skład którego wchodził Oddział Lasów Komunalnych, który w 1978 roku przeszedł jako Zakład Lasów Komunalnych do Poznańskiego Przedsiębiorstwa Zieleni;
- od 1990 r. nadzór nad lasami sprawował Zarząd Lasów Komunalnych Miasta Poznania;

- od 2000 r. lasy miejskie przeszły pod zarządek Zarządu Zieleni Miejskiej;
- w 2010 r. lasy miejskie przeszły pod zarządek Zakład Lasów Poznańskich [Plan urządzenia lasu... Elaborat 2013].

Powierzchnia gruntów administrowanych przez Zakład Lasów Poznańskich według stanu na 2.05.2013r. wynosiła 2460,5388 ha, w tym powierzchnia lasów według pełnionych funkcji: lasów stanowiących rezerwaty przyrody i lasów uznanych za ochronne 2196,10 ha. W rodzaju użytku gruntowego lasy (Ls), w grupie kategorii użytkowania „grunty leśne zalesione” wyróżniono jedną kategorię użytkowania – drzewostany. W lasach miejskich Poznania nie występują plantacje drzew. Powierzchnia drzewostanów wynosi 2108,82 ha. W grupie kategorii użytkowania „grunty leśne niezalesione” występują grunty przewidziane do naturalnej sukcesji oraz grunty przeznaczone do wylesienia, które zajmują 12,81 ha. Grunty przewidziane do naturalnej sukcesji stanowią grunty leśne niezalesione, trwale pozbawione drzewostanu – płaty nie użytkowanej roślinności, których odnowienie sztuczne ze względu na charakter podłoża wymagałoby bardzo wysokich kosztów przygotowania gleby i uregulowania stosunków wodnych. Grunty te często mają charakter podmokły, np.: w pobliżu rzeki Warty. W kategorii „inne wylesienia” znajdują się powierzchnie, na których obecnie teren jest użytkowany w sposób odmienny niż wskazuje na to użytek (np. przystanek autobusowy, pętla autobusowa) lub są nimi grunty, na których planuje się inwestycje związane z zagospodarowaniem turystycznym. Zajmują one łącznie 0,6541 ha. W grupie kategorii użytkowania „grunty leśne związane z gospodarką leśną” największą powierzchnię zajmują: drogi leśne, tereny pod liniami energetycznymi oraz tereny zagospodarowanie turystyczne. Rodzaj użytku: grunty zadrzewione i zakrzewione stanowią mały odsetek powierzchni obiektu badań – 3,9625 ha. Są to grunty porośnięte drzewami i krzewami nie tworzącymi jednak wyraźnej warstwy i nie spełniającymi warunków ich zakwalifikowania do gruntów leśnych. W rodzaju użytku użytki rolne zaliczono ogółem 149,4857 ha gruntów, z czego znaczącą powierzchnią zajmują: „łąki” (74,9083 ha) oraz „role” (57,1675 ha). Do tego rodzaju użytku należą również: „sady”, „ugory, odłogi”, „pastwiska”, „grunty rolne zabudowane” oraz „grunty pod rowami rolnymi”. W rodzaju użytku tereny różne o łącznej powierzchni 18,8419 ha wyróżniono dwie grupy: „grunty przeznaczone do rekultywacji” oraz „wyłączone z produkcji”. Grunty przeznaczone do rekultywacji zajmują powierzchnię 14,9566 ha. Są to tereny, na których znajdują się pozostałości antropogeniczne (zarówno w glebie, jak i na powierzchni), takie jak: gruz, betonowe płyty, śmieci. Wymagają one specjalnych zabiegów rekultywacyjnych, które pozwolą w przyszłości na ich zalesienie. W rodzaju użytku grunty zabudowane i zurbanizowane o łącznej powierzchni 7,6151 ha większość stanowią „tereny rekreacyjno - wypoczynkowe” (3,5306 ha) oraz „tereny zabudowane inne” (2,6412 ha). Do tego rodzaju użytku zaliczono również: „drogi” i „tereny kolejowe”. W rodzaju użytku nieużytki zaliczono ogółem 29,2088 ha gruntów. W tej grupie użytków gruntowych jest jeden rodzaj

powierzchni – „bagna” [Plan urządzenia lasu... Elaborat 2013]. W toku prac nad planem urządzenia lasu stwierdzono rozbieżności pomiędzy zapisami w ewidencji gruntów a stanem na gruncie. Niewielka różnica w powierzchniach wynika z zaokrąglenia wyliczonej w m² powierzchni wydziełów do arów. Powierzchnie oddziałów wynikają z sumy zaokrąglonych powierzchni pododdziałów i nieliterowanych wydziełów liniowych.

FORMY OCHRONY PRZYRODY W LASACH MIEJSKICH POZNANIA

Na terenie lasów miejskich miasta Poznania znajduje się jeden rezerwat przyrody o nazwie „Żurawiniec” (powierzchnia 1,47 ha), który powstał w celu ochrony torfowiska przejściowego. Wyznaczono jeden obszar chronionego krajobrazu „Dolina Cybiny w Poznaniu” (182,66 ha), który w granicach wydziełów lasów miejskich obejmuje 134,83 ha. Istnieją dwa obszary Natura 2000:

- PLH 300005 Fortyfikacje w Poznaniu - obejmuje kompleks XIX-wiecznych budowli fortecznych na powierzchni 137,4 ha, stanowi miejsce bytowania nietoperzy. Spośród 22 obiektów objętych ochroną w, na terenie lasów miejskich znajduje się jeden obiekt forteczny – Fort Via. Lasy miejskie stanowią także otulinę dla Fortu I (Röder), zaliczanego do najważniejszych miejsc zimowania nietoperzy w Polsce;
- PLH 300001 Biedrusko - obejmuje teren poligonu Biedrusko na powierzchni 9938,1 ha, na lewym brzegu Warty stanowiące mozaikę zróżnicowanych ekosystemów leśnych, łąkowych i wodnych.

W celu ochrony obszarów o walorach przyrodniczych związanych z występowaniem siedlisk i zbiorowisk roślinności zbliżonych do naturalnych o charakterze łągowym, a także ochrony szuwarów, torfowisk niskich oraz łąk o zróżnicowanej wilgotności utworzono użytki ekologiczne: „Bogdanka I” (151,45 ha.), „Bogdanka II” (7,63 ha.), „Strzeszyn” (94,48 ha). Stwierdzono występowanie trzech leśnych siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Ochrony Środowiska z dnia 14 sierpnia 2001 r. w sprawie określenia rodzajów siedlisk przyrodniczych podlegających ochronie, na podstawie Ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r., są to: łąg topolowy *Populetum albae* (91E0-2), niżowy łąg jesionowo-olszowy *Fraxino-Alnetum* (91E0-3), łąg wiązowo-jesionowy typowy *Ficario-Ulmetum typicum* (91F0-1), łąg wiązowo-jesionowy śledziennicowy *Ficario-Ulmetum chrysosplenietosum* (91F0-2). Na terenie lasów miejskich istnieje 9 pomników przyrody [Plan urządzenia lasu... Elaborat 2013].

MATERIAŁ I METODY

Materiał stanowiły dokumenty źródłowe dotyczące lasów miejskich:

- Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad

i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej;

Autorzy przeanalizowali pod kątem zagadnień dotyczących ochrony przyrody w lasach miejskich dokumenty obowiązujące stricte na terenie obiektu badań tj.:

- Wytyczne dotyczące gospodarowania lasami komunalnymi miasta Poznania. Załącznik do zarządzenia Nr 183/2012/P Prezydenta Miasta Poznania z dnia 19.03.2012 r.,
- Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r. Opis ogólny – elaborat.
- Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r. Program ochrony przyrody (aktualizacja).

WYNIKI

Lasy miejskie w Poznaniu znajdują się w całości w granicach administracyjnych miasta Poznania. Zatem lasy ochronne stanowią 100% powierzchni lasów miejskich, a ich dominującą kategorią są „lasy w granicach administracyjnych miast”. Na terenie obiektu badań występują również lasy wodochronne oraz lasy glebochronne. Lasy wodochronne stanowią głównie lasy położone wzdłuż cieków wodnych i drzewostany na siedliskach wilgotnych. Lasy glebochronne związane są z urozmaiconą rzeźbą obszarów leśnych, występują głównie na siedlisku lasu świeżego i lasu mieszanego świeżego.

W „Wytycznych dotyczących gospodarowania lasami komunalnymi miasta Poznania” [2012] stwierdzono cztery cele strategiczne, jednym z nich (uplasowanym na pierwszym miejscu) jest ochrona zasobów leśnych miasta Poznania a tym samym ochrona środowiska przyrodniczego.

W zakresie ochrony lasów miejskich Poznania w „Wytycznych ...” [2012] dużo uwagi poświęcono dbaniu o dobry stan sanitarny lasu, który jest gwarantem przydatności lasów do pełnienia funkcji rekreacyjnej. Ustalono poniżej zalecenia:

- wytyczać bez uszczerbku dla środowiska leśnego trasy spacerowe;
- dbać o ochronę awifauny;
- zabezpieczać las przed pożarami, przestrzegając obowiązujących przepisów, a w szczególności: Ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (Dz. U. z 2009 r. Nr 178, poz. 1380 j.t.), Ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2011 r. Nr 12, poz. 59 j.t.), Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 22 marca 2006 r. w sprawie szczegółowych zasad zabezpieczenia przeciwpożarowego lasów (Dz. U. z 2006 r. Nr 58, poz. 405 ze zm.);
- zrezygnować ze stosowania środków chemicznych do zabiegów pielęgnacyjnych w uprawach (niszczenie chwastów) i młodnikach,

na pasach o szerokości 30 m, wzdłuż tras spacerowych i turystycznych oraz na obrzeżach miejsc masowego przebywania ludności;

- usuwać (w porę) drzewa zagrażające bezpieczeństwu uczestników korzystających z tras spacerowych, turystycznych i komunikacyjnych;
- stosować powszechnie zabiegi konserwacyjne dla cennych egzemplarzy drzew, przedłużając ich żywotność i dekoracyjną funkcję w krajobrazie;
- stosować środki chemiczne do zwalczania szkodliwych owadów i grzybów w wyjątkowo uzasadnionych przypadkach;
- stosować indywidualną osłonę sadzonych, cennych gatunków drzew w sytuacjach koniecznych, gdyż stanowią one obcy element wizualny dla środowiska leśnego (mogą być niszczone, jeśli uprawa znajduje się przy trasie spacerowej), a w razie uzasadnionej potrzeby stosować gradzenie upraw i dolesień;
- umieszczać tablice informujące i ostrzegające o skutkach szkodliwego oddziaływania człowieka na środowisko leśne;
- zamykać w razie potrzeby, za pomocą odpowiednich urządzeń, wyznaczone drogi dla zabezpieczenia lasu przed wjazdem pojazdów samochodowych, mając jednak na uwadze konieczność zapewnienia dostępności drogi do wjazdu pojazdów straży pożarnej i innych pojazdów uprzywilejowanych.

Z rekreacyjnego powierzchniowego użytkowania lasu wyłączone lasy zaliczone do ochronnych, tj. rezerwatowe, glebochronne, wodochronne. Lasy te mogą być udostępniane jedynie poprzez sieć dróg i ścieżek spacerowych, bez możliwości poruszania się po wnętrzu drzewostanów, a także bez szkody dla funkcji ochronnych. Również w przypadku technicznego zagospodarowania lasu zwrócono uwagę na konieczność minimalizacji konfliktów wywołanych ingerencją w naturalność środowiska.

Stan zdrowotny i sanitarny lasów miejskich w Poznaniu jest zadowalający. Przeważają drzewostany o prawidłowym wzroście i rozwoju, bez zewnętrznych oznak chorobowych, a przyczyną odnotowanego występowania grzybów chorobotwórczych jest wiek drzewostanów. Nie zaobserwowano znaczących uszkodzeń od zwierzyny płowej. Natomiast jedną z przyczyn bezpośrednich szkód powodowanych przez zwierzynę w drzewostanach na terenie lasów komunalnych jest występowanie bobra europejskiego (*Castor fiber*). Do czynników zagrażających lasom w Poznaniu zaliczono: skutki zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego i gleb oraz zwiększony rozwój szkodników owadzych i patogenów grzybowych. Na terenie lasów miejskich nie stwierdzono znaczących szkód powodowanych przez szkodniki owadzie, a na zalesionych gruntach porolnych brak jest stałych pędraczysk. Największe zagrożenie od patogenicznych grzybów na terenie lasów miejskich występuje w drzewostanach na gruntach porolnych, są one bowiem bardziej podatne na wystąpienie w nich chorób grzybowych, m.in.: huby korzeni, huby sosny. Wyznaczono poniższe zadania kierunkowe z zakresu ochrony lasu:

- usuwanie posuszu, złomów i wywrotów oraz zamierających drzew,
- terminowe wywożenie surowca iglastego z lasu lub jego korowanie już od 1 marca i utylizowanie kory,
- dokładne korowanie pniaków na powierzchniach zrębowych i po cięciach pielęgnacyjnych,
- systematyczne wykładanie drzew pułapkowych klasycznych oraz pułapek feromonowych,
- kontrolowanie ilości szkodników, m.in. przez prowadzenie jesiennych poszukiwań szkodników wtórnych oraz poszukiwanie pędraków w uprawach i na gruntach przewidzianych do odnowienia,
- w przypadku dużego zagrożenia w stosowanie środków chemicznych w uzgodnieniu z właściwym Zespołem Ochrony Lasu (PGL LP),
- ochronę pożytecznej fauny poprzez zawieszanie budek lęgowych dla ptaków, dokarmianie ptactwa w trudnym okresie zimowym oraz grodzenie mrowisk [Plan urządzenia lasu... Elaborat 2013].

Uwzględniając narażenie lasów miejskich w Poznaniu na dużą penetrację przez ludność, zaleca się:

- zrezygnowanie ze stosowania środków chemicznych do zabiegów pielęgnacyjnych w uprawach (niszczenie chwastów) i młodnikach na pasach o szerokości 30 m, wzdłuż tras spacerowych i turystycznych oraz na obrzeżach masowego przebywania ludności,
- stosowanie środków chemicznych do zwalczania szkodliwych owadów i grzybów w wyjątkowo uzasadnionych przypadkach,
- usuwanie drzew zagrażających bezpieczeństwu uczestników korzystających z tras spacerowych, turystycznych i komunikacyjnych,
- stosowanie powszechni zabiegów konserwacyjnych dla cennych egzemplarzy drzew, przedłużając ich żywotność i dekoracyjną funkcję w krajobrazie,
- stosowanie indywidualnej osłony sadzonych cennych gatunków drzew w sytuacjach koniecznych, gdyż stanowią one obcy element wizualny dla środowiska leśnego (mogą być niszczone, jeśli uprawa znajduje się przy trasie spacerowej), a w razie uzasadnionej potrzeby stosować grodzenie upraw i dolesień,
- umieszczanie tablic informujących i ostrzegających o skutkach szkodliwego oddziaływania człowieka na środowisko leśne;
- zamykanie w razie potrzeby, za pomocą odpowiednich urządzeń, wyznaczonych dróg dla zabezpieczenia lasu przed wjazdem pojazdów samochodowych, mając jednak na uwadze konieczność zapewnienia dostępności drogi do wjazdu pojazdów straży pożarnej i innych pojazdów uprzywilejowanych [Plan urządzenia lasu... Elaborat 2013].

W Poznaniu występuje, znaczna jak na specyfikę lasów położonych w granicach miast, różnorodność form obiektów chronionych. Analiza aktualnych

form ochrony przyrody na terenie obiektu badań potwierdziła prawidłowość stosowanych przez administrację Lasów zasad ochrony oraz ich adekwatność w stosunku do rzeczywistych wartości ochronnych obiektów [Plan urządzenia lasu... Program Ochrony Przyrody, 2013].

Program ochrony przyrody [2013] obowiązujący na terenie lasów miejskich Poznania zwiera szereg szczegółowych zasad ochrony przyrody, należą do nich m.in.:

- ochrona poszczególnych stanowisk roślin na terenie lasów komunalnych: nie zmieniać charakteru miejsca występowania stanowisk cennych roślin, pozostawiać fragmenty drzewostanów ze stanowiskami cennych roślin, zachować warunki wodne w ekosystemach podmokłych, zabezpieczać stanowiska przed przypadkowym zniszczeniem;
- ochrona fauny bezkręgowców i kręgowców związanych z ekosystemami leśnymi i strefą ekotonu: przestrzeganie terminów wykonywania cięć poza okresem lęgowym ptaków, ochrona drzew dziuplastych, pozostawianie martwego drewna, uwzględnianie gatunków biocenotycznych w planowanych składach gatunkowych;
- ochrona siedlisk hydrogenicznych i kserotermicznych w lasach: w sąsiedztwie naturalnych cieków, rowów melioracyjnych, brzegów olsów i łągów, śródleśnych bagienek, źródeł, krawędzi zboczy dolin i wyraźnych rynien terenowych pozostawić strefę o szerokości ok. 30 metrów, nieużytkowaną gospodarczo; zachowanie wszystkich istniejących antropogenicznych struktur zatrzymujących wodę, renaturyzacja terenów podmokłych;
- ochrona starych drzew: uwzględniać pozostawianie kęp starodrzewów na powierzchniach zaplanowanych do cięć odnowieniowych. W starodrzewach wyłączonych z użytkowania, działania z zakresu gospodarki leśnej powinny ograniczać się jedynie do cięć sanitarnych i porządkowych, o ile występuje zagrożenie zdrowia lub życia ludzi. W przypadku zgłoszenia drzew do objęcia ochroną pomnikową, typując drzewa na pomniki przyrody powinno się uwzględniać nie tylko nieprzeciętne rozmiary drzewa, lecz także cechy takie jak: oryginalny kształt korony, unikatowe formy morfologiczne – wielopienność, kołnierzykowatość kory lub obecność bogatej flory epifitycznej bądź unikatowych jej taksonów;
- zasady ochrony zasobów genowych: stosowanie najlepszej jakości sadzonek wieloletnich, pochodzących tylko z certyfikowanych szkółek leśnych.

Ze względu na specyfikę obiektu badań na terenie lasów miejskich zezwolono na:

- ruch pieszy i rowerowy po drogach leśnych,
- korzystanie z dróg i duktów leśnych,
- korzystanie z polan wypoczynkowych i placów zabaw,
- używanie sygnałów dźwiękowych w przypadku pożaru, napadu itp.,

- postój samochodów wyłącznie w miejscach do tego przeznaczonych [Plan urządzenia lasu... Program Ochrony Przyrody, 2013].

PODSUMOWANIE

Realizacja zadań ochrony przyrody na obszarze obiektu badań, poza obowiązującymi w skali kraju aktami prawnymi, oparta jest również o dokumenty dedykowane lasom miejskim Poznania. Zlecenia zwarte zarówno w „Planie urządzenia lasu...” [2013], „Programie ochrony przyrody” [2013] czy „Wytycznych ...” [2012] zostały sformułowane szczegółowo i są dostosowane do potrzeb rekreacyjnego wykorzystania lasów miejskich. Zalecenia dotyczące ochrony przyrody zawarte w przytoczonych dokumentach korespondują ze sobą, nie powodując konfliktów i rozbieżności. Ich konsekwentna realizacja może doprowadzić do osiągnięcia jednego ze strategicznych celów gospodarowania lasami miejskimi w Poznaniu, jakim jest ochrona zasobów leśnych miasta, a tym samym skuteczna ochrona środowiska przyrodniczego.

LITERATURA

- Hunter I. R. (2001). *What do people want from urban forestry? - The European experience*. Urban Ecosystems 5, s. 277-284.
- Paschalis-Jakubowicz P. (2004). *Las jako przedmiot poznania*. Polskie lasy i leśnictwo w Europie. CILP, Warszawa, s. 127-136.
- Paschalis-Jakubowicz P. (2005). *Lasy i leśnictwo polskie w Unii Europejskiej – oczekiwania i niepokoje*. Społeczny wymiar lasów. CILP, Warszawa, s. 53-67.
- Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022r. Opis ogólny - elaborat*. (2013). TAXUS SI Warszawa. Warszawa-Poznań.
- Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r. Program ochrony przyrody (aktualizacja)*. (2013). TAXUS SI Warszawa. Warszawa-Poznań.
- Wytyczne dotyczące gospodarowania lasami komunalnymi miasta Poznania*. Załącznik do zarządzenia Nr. 183/2012/P Prezydenta Miasta Poznania z dnia 19.03.2012 roku. (2012). Poznań.

STRESZCZENIE

Zwrócenie uwagi na pogodzenie i dostosowanie ochrony przyrody do użytkowania środowiska leśnego, uwzględniając lasy szczególnie narażone na presję człowieka – lasy położone na terenie miast, wynika ze stale wzrastającej potrzeby na pozaprodukcyjne funkcje lasu. Do kategorii lasów ochronnych w Polsce na podstawie Rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej zaliczono lasy położone w granicach administracyjnych miast i w odległości do 10 km od granic administracyjnych miast liczących ponad 50 tys. mieszkańców, a także równie intensywnie wykorzystywane przez społeczeństwo lasy uzdrowiskowe położone w strefach określonych w statutach uzdrowisk oraz lasy w strefach ochronnych wokół sanatoriów w promieniu nie przekraczającym 1000 metrów od sanatorium.

Zasady ochrony przyrody w lasach miejskich regulowane są przez podstawowe akty prawne z tej dziedziny, tj. Ustawę o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2013 r. poz. 627 z późn. zm.) i Ustawę o lasach z dnia 28 września 1991 roku (Dz. U. 2011 Nr 12, poz. 59 z późn. zm.). Do pozostałych aktów prawnych regulujących ochronę przyrody na obszarach leśnych (w tym w lasach miejskich) należą rozporządzenia Ministra Środowiska oraz zapisy konwencji i dyrektyw prawa międzynarodowego.

Lasy miejskie w Poznaniu znajdują się w całości w granicach administracyjnych miasta Poznania. Zatem lasy ochronne stanowią 100% powierzchni lasów miejskich, a ich dominującą kategorią są „lasy w granicach administracyjnych miast”. Zarządzanie nimi sprawuje Zakład Lasów Poznańskich, który jest samorządowym zakładem budżetowym.

Materiał badań stanowiły dokumenty źródłowe dotyczące lasów miejskich. Pierwszym z nich jest Rozporządzenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej. Dokonano analizy pod kątem zagadnień dotyczących ochrony przyrody w lasach miejskich w dokumentach obowiązujących stricte na terenie obiektu badań, którymi są: Wytyczne dotyczące gospodarowania lasami komunalnymi miasta Poznania. Załącznik do zarządzenia Nr 183/2012/P Prezydenta Miasta Poznania z dnia 19.03.2012 r.; Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r. Opis ogólny – elaborat.; Plan urządzenia lasu dla Lasów Komunalnych Miasta Poznania na okres od 1 stycznia 2013 r. do 31 grudnia 2022 r. Program ochrony przyrody (aktualizacja).

Wyniki analizy wykazały, że realizacja zadań ochrony przyrody na obszarze obiektu badań poza obowiązującymi w skali kraju aktami prawnymi oparta jest również o dokumenty dedykowane lasom miejskim Poznania. Zlecenia w poszczególnych dokumentach zostały sformułowane dość szczegółowo i są racjonalnie dostosowane do potrzeb rekreacyjnego wykorzystania lasów miejskich. Można stwierdzić, że ich konsekwentna realizacja może doprowadzić do ochrony zasobów leśnych miasta, a tym samym do skutecznej ochrony środowiska przyrodniczego, co zostało określone mianem jednego ze strategicznych celów gospodarowania lasami miejskimi w Poznaniu.

SUMMARY

Paying attention to reconciling and adjusting the nature conservation to the use of the forest environment, taking into account forests especially vulnerable to the pressure of human, i.e. the forests located in the cities, results from the increasing need for non-productive functions of a forest. The authors of this article present the basic legal acts in force in Poland which relate to the nature conservation. The analysis results have shown that the implementation of tasks in the area of nature conservation within the area of the research, beyond the current legal acts at the national level, is also based on the documents dedicated to the forests of the city of Poznan. It can be concluded that their consistent implementation may lead to the protection of the forest resources of the city, and therefore to the effective protection of the natural environment, which has been described as one of the strategic objectives of the management of the urban forests in Poznan.